

VERSLAG SEMINAR

'GEZINSVERSTERKENDE PROGRAMMA'S'
11 MAART 2010, 13.30 – 17.30 UUR

Regardz Zalencentrum, Den Haag Hollands Spoor

In het Verdrag van de Rechten van het Kind staat dat kinderen het beste kunnen opgroeien in een gezin, in een sfeer van liefde en harmonie. Het is daarom belangrijk dat ouders en families in staat zijn kinderen een liefdevolle omgeving te bieden. Hiervoor wordt tegenwoordig steeds meer ingezet op het versterken van gezinnen, in plaats van kinderen uithuis halen en in een kinderkuis of vreemd pleeggezin onderbrengen. Dat is zowel het geval in Nederland als in het buitenland.

Het doel van de middag was het uitwisselen van ervaringen en kennis over:

- Manieren waarop verschillende soorten gezinsversterkende programma's bijdragen aan een veilige en liefdevolle omgeving voor kinderen ("social protection voor kinderen") waarbij uit wordt gegaan van het potentieel en de kracht van lokale gemeenschappen.
- Manieren waarop gebruik gemaakt kan worden van social protection instrumenten (zoals uitkeringen, en sociale verzekeringen) om gezinnen en gemeenschappen te ondersteunen en te versterken waardoor kinderen thuis kunnen blijven wonen cq kinderen die niet thuis wonen weer terug kunnen naar huis.
- Nieuwe ideeën en strategieën om projecten en programma's gericht op het welzijn en de gezondheid van kinderen te verbeteren.

VERSLAG

Om 14.00 opende de voorzitter van de stuurgroep van het netwerk Ineke van Winden de bijeenkomst waar 28 netwerkleden aanwezig waren. Na een korte inleiding op het thema wees zij op het feit dat ook in Nederland de nadruk binnen de hulpverlening nu op gezinsversterkende programma's gericht is. Er is een groeiende opvoedingsproblematiek; het aantal meldingen van kindermishandeling stijgt, niet omdat er nu meer dan vroeger mishandeld wordt maar omdat er een grotere vraag is van ouders en andere opvoeders hoe problemen binnen de opvoeding op te lossen. De samenleving is complexer en ouders staan voor vragen, zoals omgang met internet, waar hun ouders die vroeger de vraagbaak voor jonge ouders vormden, geen antwoord op hebben.

De drempel naar de professionele zorg is ook lager en het lijkt soms of ouders niets meer zelf kunnen en opvoeding een heel complexe zaak is waarbij het natuurlijke opvoedingsklimaat is verdwenen. Met de Eigen Kracht conferenties, waarover we op de netwerkdag in 2009 gesproken hebben, wordt opnieuw gebruik gemaakt van de eigen kracht van gezinnen en families. Gezinsversterking is dus een zaak van Nederland maar ook van organisaties die vanuit Nederland projecten ondersteunen in het buitenland waar we vandaag speciaal naar gaan kijken.

Na deze korte inleiding presenteerde ze de nieuwe Better Care Network Netherlands folder met goede voorbeelden van alternatieve zorg in projecten in het buitenland.

Hierna was de microfoon voor Jan Willem Verlijdsdonk die werkt op de Afdeling Gezondheid en AIDS, Directie DSO, die namens het Ministerie van Buitenlandse Zaken informatie gaf over het beleid op het gebied van Social Protection. Jan Willem werkt nog niet lang bij het Ministerie en geeft aan dat hij aanwezig is namens Angelique Eijpe die binnen het ministerie beleid maakt op gebied van Social Protection.

Jan Willem kan niet namens het Ministerie vragen beantwoorden maar hij noteert ze en belooft spoedig een schriftelijke beantwoording. Hierna geeft hij aan wat gebeurd is met de motie Voordewind op basis waarvan de Minister heeft toegezegd 8 miljoen euro extra te bestemmen voor social protection speciaal voor kinderen en jongeren.

De 8 miljoen zijn als volgt ingezet:

1. Programme Support voor OVC in Zimbabwe
2. Protected Support programma en voedselzekerheid in Zimbabwe
3. 4 programma's in Ethiopië.
4. Geboorteregistratie programma in Mozambique.

Veel gaat via UNICEF of een bijdrage aan een gezamenlijke inzet met DFID van Groot Brittannië.

Ook indirect worden social protection programma's gesteund via subsidies aan Nederlandse organisaties als Cordaid en via de Ambassade posten. Er wordt ook met 100 miljoen bijgedragen aan de WHO voor ziektekosten verzekeringen en gezondheidszorg en 20 miljoen aan de Wereldbank.

In totaal wordt per jaar voor ongeveer 80 miljoen aan projecten besteed gerelateerd aan social protection.

De gevolgen van de val van het kabinet en het dus aftreden van minister Koenders betekent dat er voor 6 maanden geen belangrijke beslissingen genomen worden. Dit is vooral jammer voor de toekomst van ontwikkelingssamenwerking zoals verwoord in het WRR rapport waarin Koenders het debat zou sturen. Nu is dit onmogelijk en elke politieke partij kan er nu uithalen wat ze willen.

De volgende vragen neemt Jan Willem mee naar het ministerie:

Alinda Bosch, Cordaid aangevuld door Bep van Sloten, BCN:

- Van veel social protection programma's is onduidelijk is hoeverre ze werken. Bijvoorbeeld het programma in Ethiopië: Zijn het echt de kinderen die beter worden van dit initiatief? Wordt dit gemeten? Hoe wordt dit gemeten?
- Waar ligt de meerwaarde van "social protection"? Heeft BZ een holistische visie op social protection?
- In hoeverre is er na de motie Voordewind sprake van substitutie van gelden? Is er sprake van "8 miljoen euro" additioneel geld? Of zijn bepaalde, al lopende projecten voor kinderen en jongeren, simpelweg onder deze noemer geschoven?
- Gesteld wordt dat BZ al heel veel aan social protection doet. Heeft het benoemen van social protection als thema toegevoegde waarde? Er moet niet sprake zijn van een opsomming van wat BZ toch al deed en nu alleen "social protection" genoemd wordt.
- Hoe kijkt BZ naar kinderen als specifieke doelgroep van haar beleid?

Angélique Zonneveld, Cordaid:

- Wanneer het gaat om social protection is duurzaamheid van programma's van groot belang. Hoe zorgt BZ voor continuïteit in haar financiering?

Ton Millenaars, Dutch Coalition for Disability and Development:

- Is er binnen de programma's die BZ ondersteunt speciale aandacht voor specifieke groepen kinderen? Bijvoorbeeld speciale aandacht voor disabled children? Is er geormerkt geld voor disabled children?
- In de reactie op het bovenstaande kan de Tweede Kamer motie Tjon-A-Ten uit 2005 betrokken worden.

Marian van Teeffelen, Kinderpostzegels:

- In hoeverre worden eisen gesteld aan mensen om in aanmerking te komen voor deze programma's? Moeten kinderen bijvoorbeeld verplicht naar school voordat er kinderbijstand wordt uitgekeerd?

Toegezegd werd dat binnen twee weken het Ministerie schriftelijk op deze vragen een antwoord zou geven.

Na een email uitwisseling rond de vragen heeft Angélique Eijpe, die Jan Willem gevraagd had in haar plaats op onze bijeenkomst aanwezig te zijn, tot onze grote spijt laten weten dat zij niet schriftelijk zal reageren maar graag de kans krijgt mondeling de vragen te beantwoorden. De lobby groep zal dit in het najaarsoverleg met haar verder bespreken.

Hierna was het woord aan **Daniel Reijer** van de Universiteit van Amsterdam (UvA) die vertelde over het samenwerkingsproject van de Universiteit met het Ministerie van Buitenlandse Zaken en zijn onderzoek naar de situatie van gezinnen van ouderen en jongeren in Afrika en de rol van Social Protection hierbij. Op dit moment bestaat de samenwerking uit tien projecten en binnen de UvA zijn hiervoor 2 AIO's aangesteld. Het levert een bijdrage aan de kennis en de onderzoeksstrategie van de afdeling DSO op het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Het onderzoek van Daniël richt zich op de capaciteit van grootouders in Zambia. Het kan gezien worden als een vervolg op zijn Masters onderzoek waarbij hij de migratie van kinderen binnen gezinnen bestudeerde; demografisch onderzoek. Grootouders zijn in Zambia vaak al op jonge leeftijd opa en oma. Kinderen maken vaak zelf de keuze om bij grootouders te komen wonen, dat is niet altijd omdat hun ouders er niet meer zijn maar dat is wel in toenemende mate het geval. In 1992 leefde 42% van de kinderen bij hun grootouders; in 2009 is dat 67%.

In 2001 is een duidelijke demografische transitie te zien. Daniël illustreert dit met een piramide grafiek waarbij steeds tussen de jaren 2001 en 2009 de leeftijdsopbouw van de bevolking wordt vergeleken. In 2009 is een duidelijk verschil te zien in met name de leeftijdsgroep 20 – 49 jaar, de leeftijd waarop de meeste mensen kinderen krijgen. Er zijn minder mensen die jonge kinderen krijgen en de afhankelijkheid van kinderen van hun grootouders neemt toe omdat er minder ouders beschikbaar zijn. Ook family planning speelt een rol en het feit dat de sterfte onder vrouwen hoger is dan die onder mannen. In 8 jaar tijd heeft hij veel zien veranderen. Ook het aantal kinderen dat bij één grootouder woont is toegenomen van 1-3 naar 10-12. Een groot probleem is de voedselonzeekerheid. Kinderen waren het pensioen van de mensen en er moeten nu dus pensioenvoorzieningen komen zoals een AOW. Agenda hier is: voedsel, onderdak en scholing.

Social Protection voor deze groep betekent dus bijdragen aan het inkomen en voorkomen van het voedseltekort. Vaak wordt geld gegeven aan NGO's waarbij de nadruk ligt op het versterken van de eigenwaarde van de mensen en het contact tussen school en thuis belangrijk is. Daarnaast is informatievoorziening heel belangrijk omdat ouderen

veel last hebben van staar, moeilijk lopen en daardoor belangrijke informatie missen als de prijs van maïs, uitdeling van zaden, goederen of schooluniformen enz.

Een ander groot probleem is de intergenerationele problematiek. Ouderen vertellen graag verhalen van vroeger maar die zijn voor de hedendaagse kinderen vaak niet meer relevant. Daarnaast is het heel lastig kinderen te helpen met de verliesverwerking van hun ouders.

Interventies beginnen met vervullen van de dagelijkse behoeften waarbij de vraag rijst op welke manier social protection het meest acceptabel en rendabel is.

Na de zeer interessante lezing waarbij Daniel aangeeft dat zijn scriptie als boek zal uitkomen (een aanrader dus!) worden een aantal vragen gesteld.

- Wat doet de overheid van Zambia op basis van de Livingstone Declaration?
Als de overheid 3% van de uitgaven zou besteden aan social protection zou je 10% van de kwetsbaren kunnen bereiken. Dit wordt helaas niet voldoende nagekomen, de pressie ontbreekt terwijl voor Zambia het geld er wel is. Arend Huitzing van de CABA werkgroep vult hierbij aan dat het proces van de Livingstone Declaration vast zit vanwege een verschil tussen begroting en wat uiteindelijk beschikbaar wordt gesteld.
- Kun je een voorbeeld geven van een project dat goed werkt?
Een goed voorbeeld zijn projecten die zich richten op de verhoging van de levenskwaliteit van de ouderen. Daniel ziet dat dit belangrijk is omdat blijkt dat geld voor een kinderdhuis of scholen makkelijker te krijgen is dan voor gezinsversterking van ouderen.
Hij benadert ook hoe belangrijk het is projecten te herhalen. Als projecten gericht op de weggefallen tussen generatie, zoals bijvoorbeeld nieuwe landbouwtechnieken, niet blijvend worden aangeboden zie je dat ouderen terug grijpen op het aanleren van oude kennis omdat de nieuwe met de ouders verloren is gegaan.

Na een pauze volgen in twee groepen Interview sessies:

De geïnterviewden zijn **Marian van Teeffelen** (Stichting Kinderpostzegels Nederland) over een project in Bosnië Herzegovina en **Valerie Jansen** (SOS Kinderdorpen) over een project in Zimbabwe.

Verslaglegging van de discussie uit beide groepen is lastig te geven omdat verslaglegger in een van de groepen meedeed. Verslag beperkt zich dus tot een korte beschrijving van beide projecten die gepresenteerd werden.

Gezinsversterkend programma in Harare Zimbabwe

Het project wordt toegelicht door Valerie Jans, van SOS Kinderdorpen. SOS is vooral bekend van de kinderdorpen maar richt zich in dit project op kinderen die nog thuis kunnen wonen en waarvoor gezinsversterking wordt aangeboden. Dit zijn in Harare 1000 gezinnen waarvan de kinderen geïdentificeerd zijn als zeer kwetsbaar. Om deze kinderen in hun eigen gezin te bereiken wordt gewerkt met de gemeenschap. Hierbij wordt een pakket samengesteld om het gezin zo snel mogelijk minder kwetsbaar te maken. Om de doelgroep te identificeren is de wijk waar gewerkt wordt opgesplitst in subwijkjes met aangewezen field officers. Criteria voor kwetsbaarheid zijn de gezinssamenstelling, het armoede niveau en de situatie van de kinderen (aantal, gezondheid etc.). Het doel van de interventie is om middels een gezinsplan de gezinnen minder kwetsbaar te maken.

Hulp kan bestaan uit: voedsel aanvulling; inkomensverbetering door het vormen van groepen (bijvoorbeeld een naaigroep); verbeteren van gezondheid; betalen van school fees en traumaverwerking o.a. door het aanbieden van sport en spel.

Een belangrijke component van het programma is de participatie van de kinderen waarmee in groepen en apart gesproken wordt.

Op thema's worden activiteiten georganiseerd buiten de gezinnen om, zoals de naaigroep en andere thematische groepen. Zo profiteren meer mensen van de interventie en wordt stigmatisering voorkomen maar het geeft ook eigenwaarde als mensen mee gaan doen in de groepen en zelf uit de armoede op kunnen klimmen of problemen te lijf gaan.

Problemen die men tegenkomt. De EU subsidieert dit project voor 5 jaar; omdat het duur is kan het niet zomaar lokaal overgenomen worden zonder externe vervolgsubsidie. De relatie met de overheid is belangrijk in deze maar de situatie in Zimbabwe is niet erg hoopgevend; is in de loop der jaren achteruit gegaan. Voorbeeld: door ontvangst van de school fees gaan de inkomsten van scholen omhoog dus die fees blijven bestaan terwijl het beter zou zijn als de overheid onderwijs subsidieerde zodat het gratis kan worden aangeboden.

Nestmodel Bosnië-Herzegovina

Bosnië-Herzegovina is een land waar tijdens de burgeroorlog veel gevochten is. Er zijn nog veel oorlogstrauma's en vanwege de machocultuur zijn veel mannen nooit behandeld. Vrouwen die als onderdeel van de oorlogsvoering zijn verkracht zijn door westerse vrouwenorganisaties vaak wel geholpen maar lijden nu weer onder de mannen die nog met een onbegrepen trauma zitten.

Het nestmodel project wordt uitgevoerd als een Matra project dat voor drie jaar door het Ministerie van Buitenlandse Zaken voor Kinderpostzegels wordt gefinancierd. Kinderpostzegels stopt ook eigen middelen in het project.

Het doel van het programma is om de kinderen in het eigen gezin te houden, mede vanwege het gebrek aan pleeggezinnen. De doelgroep is een moeilijke, namelijk kinderen in multiprobleem gezinnen met kinderen in de leeftijd

van 7 – 15 jaar. Hierbij valt te denken aan gezinnen waar o.a. geweld, prostitutie, alcoholmisbruik, jeugdcriminaliteit en wapenhandel voorkomt.

Voor het project wordt samengewerkt met de NGO Talde in B-H en de lokale adviescommissie van Kinderpostzegels in B-H en het Ministerie in B-H.

Het project bestaat uit een media campagne waarbij bewustwording van de problematiek centraal staat gericht op overheid, politiek en publiek en een zevental open centra voor kinderen na schooltijd waar ze huiswerk kunnen maken, een hangplek hebben, activiteiten aangeboden krijgen en waar een wasmachine staat zodat ze met schone kleren naar school kunnen en waar voedsel verstrekt wordt aangeboden via lokale sponsors. Er is tevens aanbod van maatschappelijk werk ondersteuning voor ouders.

Via een open call for proposals waar 19 reacties op kwamen van lokale NGO's zijn de 7 centra geselecteerd.

Criteria hierbij waren: zichtbaarheid in de samenleving en duurzaamheid van het project zodat bij afbouw van het project de centra vanuit lokale financieringsbronnen verder kunnen gaan.

Belangrijk is dat uithuisplaatsing van de kinderen naar kinderhuizen voorkomen wordt waarvoor ook via een training voor trainers gewerkt wordt met ouders door introductie van de eigen kracht conferenties.

Een uitgebreide beschrijving van dit project staat op de website www.bettercarenetwork.nl onder praktijkvoorbeelden Preventie/ Gezinsversterking

Na een interessante discussie rond vragen van deelnemers werd de middag door Ineke van Winden afgesloten. Reacties van deelnemers waren zeer positief waarbij voornamelijk gewezen werd op het belang van voorlichting over goede projecten, ook voor medewerkers van verwijzende organisaties als de Centra voor Ontwikkelingssamenwerking. Verder vond men het goed te horen over de samenwerking tussen Ministerie en Universiteit. Onderzoek steunt ons denken. Belangrijk ook te zien hoe geschiedenis van een land en het politieke denken invloed heeft en dat dus programma's specifiek op landen gericht moeten zijn.

Hierna volgde nog een gezellige borrel waar flink genetwerkt werd.